

Postmodern Curriculum Model and its Application in the Nursing Education System in Iran: Design and Evaluation of the Model

Mina Karimi ¹, Ezzatollah Naderi ^{2,*}, Maryam Seif Naraghi ²

¹ Ph.D Student, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran

² Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran

* **Corresponding author:** Ezzatollah Naderi, Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran. E-mail: eznaderi@hotmail.com

Received: 18 Dec 2016

Accepted: 06 Sep 2017

Abstract

Introduction: The shortcomings of the traditional curriculum and its inability to meet the real needs of students led to pay more attention to newer models of curriculum by program planners. One of the approaches that can transform nursing education and improve its quality is the postmodern curriculum. The present study aimed to evaluate the curriculum pattern of postmodern in Iran's nursing education.

Methods: This study was a descriptive and applied research. It was presented with six elements: objectives, content, teaching and learning methods, learning environment, the role of learner and evaluation. The model was evaluated by 214 curriculum specialists using the researcher-made questionnaire. Data were analyzed by descriptive statistics (frequency and percentage tables) and inferential statistics (chi-square and Fisher's exact test).

Results: According to the results of this study, the model of postmodern curriculum was designed for the nursing education system. The findings showed that more than 82% of the curriculum specialists evaluated the model as a desirable one. There was no significant difference between curriculum specialists about the desirability of the proposed elements in this model ($P > 0.05$).

Conclusions: The results showed that the curriculum model was designed on the basis of the post-modern approach; evaluation is desirable according to the curriculum experts for its application in the nursing education system in Iran.

Keywords: Curriculum Model, Evaluation, Postmodernism, Nursing Education System

الگوی برنامه درسی پست مدرن و کاربرد آن در نظام آموزش پرستاری ایران (طراحی و ارزشیابی الگو)

مینا کریمی^۱، عزت الله نادری^{۲*}، مریم سیف نراقی^۲

^۱ دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران
^۲ استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران
* نویسنده مسئول: عزت الله نادری، استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. ایمیل: eznaderi@hotmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۶/۱۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱۰/۲۸

چکیده

مقدمه: نواقص برنامه درسی سنتی و ناتوانی آن در برآورده ساختن نیازهای واقعی دانشجویان، موجب توجه هر چه بیشتر برنامه ریزان درسی به الگوهای جدیدتر برنامه درسی شده است. یکی از این رویکردهایی که می‌تواند آموزش پرستاری را متحول کرده و کیفیت آن را ارتقاء دهد، الگوی برنامه درسی پست مدرن است. با توجه به اهمیت این رویکرد، مقاله حاضر با هدف ارائه و ارزشیابی الگوی برنامه درسی پست مدرن در آموزش پرستاری ایران انجام شده است.

روش کار: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و با روش توصیفی است. بر این اساس ابتدا الگوی پیشنهادی برنامه درسی پست مدرن با تاکید بر نظام آموزش پرستاری ایران در قالب عناصر برنامه درسی (هدف، محتوا، روش‌های یاددهی و یادگیری، محیط یادگیری، یادگیرنده و ارزشیابی) ارائه شد. برای ارزشیابی الگوی پیشنهادی از نظر متخصصان برنامه ریزی درسی استفاده شد. بدین منظور پرسشنامه محقق ساخته در اختیار ۲۱۴ نفر از متخصصان برنامه درسی قرار گرفت. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی (جدول فراوانی و درصد) و آمار استنباطی (آزمون خی دو و فیشر) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: براساس یافته‌های این پژوهش، الگوی برنامه درسی پست مدرن به منظور کاربرد در نظام آموزش پرستاری طراحی گردید. یافته‌های دیگر تحقیق نشان داد که بیش از ۸۲ درصد از متخصصان برنامه ریزی درسی، عناصر الگوی پیشنهادی را در سطح مطلوب ارزشیابی کرده‌اند ولی تنها ۳۴ درصد از آنها ویژگیهای اهداف را مطلوب دانسته‌اند. همچنین بین دیدگاه متخصصان برنامه ریزی درسی در مورد مطلوب بودن عناصر پیشنهادی این الگو تفاوت معنادار آماری وجود نداشت ($P > 0/05$) اما بین نظر آنها در مورد میزان کاربردی بودن اهداف برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری با توجه به محل اشتغال تفاوت معنادار وجود داشت.

نتیجه گیری: نتایج یافته‌ها نشان داد که الگوی طراحی شده بر مبنای رویکرد پست مدرن به منظور کاربرد در نظام آموزش پرستاری ایران با توجه به نظر متخصصان برنامه ریزی درسی مطلوب ارزشیابی شده است.

کلیدواژه‌ها: الگوی برنامه درسی، ارزشیابی، پست مدرنیسم، نظام آموزش پرستاری

تمامی حقوق نشر برای انجمن علمی پرستاری ایران محفوظ است.

مقدمه

جایگاه ویژه علم سلامت و نقش حیاتی آن در سلامت جامعه مرهون تربیت و آموزش پزشکان و پرستاران حاذقی است که بتوانند نیازهای جامعه را درک کرده و از عهده حل مشکلات فردی و اجتماعی مردم برآیند. از آنجا که وظیفه اصلی دانشکده‌های علوم پزشکی تربیت و آموزش تیم مراقبتی ماهر می‌باشد، این سؤال مطرح می‌شود که آیا برنامه‌های آموزشی، اهداف و اجرای آنها در

دانشگاهها به گونه‌ای است، تا افرادی با توانایی و تبحر لازم جهت ارائه وظایف خطیر در این حرفه را تربیت نمایند [۱]. بازنگری در برنامه‌های درسی آموزش پرستاری به دلیل پاسخگو بودن به روند جهانی در مراقبتهای بهداشتی - درمانی، امری اجتناب‌ناپذیر است. با توجه به روند فعلی برنامه‌های درسی که به سمت فراگیر محوری و مبتنی بر نیازهای جامعه در حال حرکت است، توجه به الزامات

سازمانی فرد گردد [۸]. صاحب‌نظران بی‌شماری در مورد الگوها، ویژگیها و مراحل برنامه درسی صحبت کرده‌اند. هر برنامه درسی دربردارنده طرحی خاص است که در درون آن نهفته است. خواه برنامه‌ریز با یکایک آنها برخورد کند و یا اینکه بطور کلی طرحی را بکار گرفته باشد، باید بین عناصر فوق هماهنگی و همخوانی برقرار سازد تا اثرگذاری مطلوب در فراگیران به وجود آید. از آنجایی که تلقی برنامه درسی به عنوان یک چرخه برای تولید سند برنامه درسی در متون برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی سابقه‌ای دیرینه‌ای دارد، تغییر دادن یک عنصر بر عناصر دیگر و آنچه فراگیر می‌آموزد اثرگذار خواهد بود. بنابراین بایستی در این زمینه، برنامه درسی مدون و منسجمی ارائه گردد [۹]. محقق با بررسی و مطالعه الگوهای موجود در زمینه برنامه‌ریزی درسی آموزش پرستاری قصد دارد از بین تمامی عناصر ۶ عنصر اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی و یادگیری، جایگاه یادگیرنده، محیط یادگیری و ارزشیابی را با توجه به مدل تایلر و وین اشتاین و فانتی‌نی با در نظر گرفتن دیدگاه پست‌مدرنیسم و براساس پژوهش‌های Wright [۱۰]، November و Khahraman [۱۱]، Knickerbocker [۱۲] و [۱۳] مورد بررسی قرار دهد. بنابراین این پژوهش با هدف ارائه و ارزشیابی الگوی برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری ایران انجام شده است.

روش کار

این تحقیق به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از نظر روش اجرا توصیفی می‌باشد. در روش توصیفی، توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات یک موقعیت یا یک موضوع مورد نظر است [۱۴]. به منظور گردآوری منابع برای مطالعه حاضر، ابتدا کلید واژه‌های nursing education، postmodernism و curriculum مورد توجه قرار گرفت. در این راستا منابع پایگاه‌های اینترنتی scholar، SID، Sika، Elsevier، Magiran، ProQuest، Eric و google از سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۷ جستجو و ۲۵۰ منبع شامل مقاله، کتاب و پایان نامه گردآوری شد. بستر تحقیق در این بخش شامل اسناد و دیدگاه‌های متخصصان برنامه‌ریزی درسی و پست‌مدرن در آموزش عالی و آموزش پرستاری در برخی از کشورهای پیشرو در این زمینه مانند کشور فنلاند، چین، آمریکا و آلمان، کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع پژوهش بود که در بخش نتیجه‌گیری به این اسناد رجوع شده است. پس از گردآوری منابع و مرور عنوان و چکیده مقالات، منابعی که به طور خاص به برنامه درسی پست مدرن پرداخته بودند، مورد مطالعه قرار گرفت و از مطالب مرتبط آن، یادداشت‌برداری به عمل آمد که در مجموع از بین ۲۵۰ منبع (منابع انگلیسی و فارسی) ۱۶۱ منبع مرتبط با موضوع این پژوهش ارزیابی شد و مورد بررسی کامل قرار گرفت. روش طراحی الگوی پیشنهادی، تحلیل و استنتاج نظری و مشورت با ۳۰ نفر از متخصصان رشته برنامه‌ریزی درسی بود. برای این منظور، محقق ابتدا چهارچوب اصلی الگو را با توجه به مبانی نظری تحقیق تدوین نموده و سپس چندین بار الگوی طراحی شده را در اختیار

بازنگری برنامه‌های درسی ضروری است [۲]. برنامه‌های درسی به عنوان قلب نظام آموزش عالی، آشکارترین وجه اعلام پیام و عملیاتی‌ترین تدبیر نظام آموزشی برای مدیریت یادگیری فراگیران است و دربرگیرنده فرصت‌های یادگیری و کلیه تجربی است که با نظارت و مسؤولیت نظام آموزشی و به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در دانش، مهارت و نگرش‌های فراگیران طراحی و اجرا می‌شود و عملکرد آنان را مورد ارزشیابی قرار می‌دهد [۳]. اما موضوعی که برنامه درسی در عصر کنونی و مدرن ارائه می‌کند، دیگر نمی‌تواند فراگیران را برای بقا و توسعه بیشتر در عصر پست‌مدرن آماده سازد. به رغم دانش و تجربه گسترده‌ای که برنامه‌ریزان درسی در مورد اجرای تغییرات مؤثر در برنامه‌های درسی دارند، اما ساختار، منابع و سنت‌های مدرنیستی موجود، اهداف و فرآیندهای تغییر برنامه درسی را با محدودیت‌های خاصی روبرو می‌کند. به همین دلیل، دانشگاه‌ها برای رفع نیاز واقعی جوانان و جامعه نمی‌توانند، از مطلوبیت لازم برخوردار باشند [۴]. از سوی دیگر مشکلات موجود در نظام آموزش پرستاری ایران از جمله: ایستایی و روزمرگی و فراهم نبودن زمینه و امکان رشد خلاقیت، بروز ابتکار عمل، پویایی و انعطاف و به ویژه، فضای رقابت سالم، عدم استفاده مؤثر از منابع و امکانات بالقوه و بالفعل، پایین بودن کارایی داخلی و مهم‌تر از آن نهادینه شدن و طبیعی جلوه کردن ناکارآمدی، مشابه سایر نهادهای اداری دولتی، فقدان ارتباط منطقی و طبیعی با محیط اجتماعی و بین‌المللی و پاسخگویی به نیازهای در حال تغییر جامعه و بازار کار [۵] ضرورت بازنگری در برنامه‌های درسی این نظام را ایجاد می‌کند. مروری بر مطالعات نشان داده است که بازتاب تفکر پست‌مدرن در نظام آموزش عالی، تمرکززدایی و کاستن نفوذ دولت بر تشکیلات آموزشی است که راه را برای برنامه‌ریزی و انتخاب هدف، محتوا، روش و ساختارهای متناسب با آداب و رسوم و زبان خرده فرهنگ‌ها هموار می‌سازد و روحیه انتقادگری و حمایت از تعلیم و تربیت انتقادگرا را تقویت می‌بخشد [۶]. تغییراتی که پست‌مدرنیسم در برنامه درسی ایجاد می‌کند، چون شمشیری دو لبه، از سویی از نقش جدید دانشگاه‌ها در تبدیل شدن به مراکز بزرگ پژوهش و تولید دانش پشتیبانی می‌کند و از سویی دیگر با ساخت انداختن آن‌ها، به کاهش قدرت و نظم دیوان سالارانه دانشگاه‌های با ویژگی کلاسیک می‌انجامد. آشکارا، چنین شرایطی مستلزم پدید آمدن هدف‌ها و در نتیجه نقش‌های جدیدی برای دانشگاه می‌شود که در قالب برنامه‌ها و ساختارها نمایان می‌شود [۵]. در دیدگاه پست‌مدرنیسم، اهداف برنامه‌های درسی دانشگاه، تغییراتی پویا همگام با زمان می‌باشد. محتویات و مطالب برنامه‌های درسی، ثابت نیستند و باید با توسعه جامعه، به روز رسانی شود. در خصوص اجرای برنامه درسی، این امر یک فرآیند پویا است [۷]. برنامه درسی پست مدرن دارای ویژگی‌های زیر می‌باشد: فرایندگرا بودن (فرایند محور بودن) به جای متمرکز شدن بر محصول، تاکید و اهمیت دادن به توسعه مهارت‌های تفکر انتقادی برتر، پرورش دادن خلاقیت، مربی تنها قدرت حاکم در کلاس درس نمی‌باشد بلکه یک تسهیل کننده است، که به فراگیران خود در جهت کسب دانش کمک می‌نماید. همچنین دانش نباید تجویزی و برگرفته شده از نظام و سیستم باشد و می‌بایست، موجبات رشد و پرورش خود

به اهداف تحقیق از آمار استنباطی (آزمون مجذور خی دو و آزمون فیشر) برای ارزشیابی الگو استفاده شده است. تجزیه و تحلیل آماری با استفاده از نرم افزار آماری نسخه ۲۰ مورد بررسی قرار گرفت و میزان ریسک خطا (α) ۰/۰۵ در نظر گرفته شده است. برای تعیین میزان مطلوبیت مولفه های الگوی طراحی شده برنامه ریزی درسی برمبنای آموزه های پست مدرنیسم برای نظام آموزش پرستاری ایران، ابتدا فاصله موجود بین نمره ها (۴ تا ۱) را که ۳ فاصله می باشد، به عدد ۳ (سه دامنه) تقسیم کرده و با استفاده از عدد به دست آمده، می توان بین نمره های (۴ تا ۱) سه دامنه شامل، دامنه مطلوب، دامنه نسبتاً مطلوب و دامنه نامطلوب را به صورتی که در زیر مشاهده می شود طراحی کرد:

(معیار تعیین دامنه های موجود) ۱ = (سه دامنه) ۳ / (تعداد فاصله ها) ۳

یافته ها

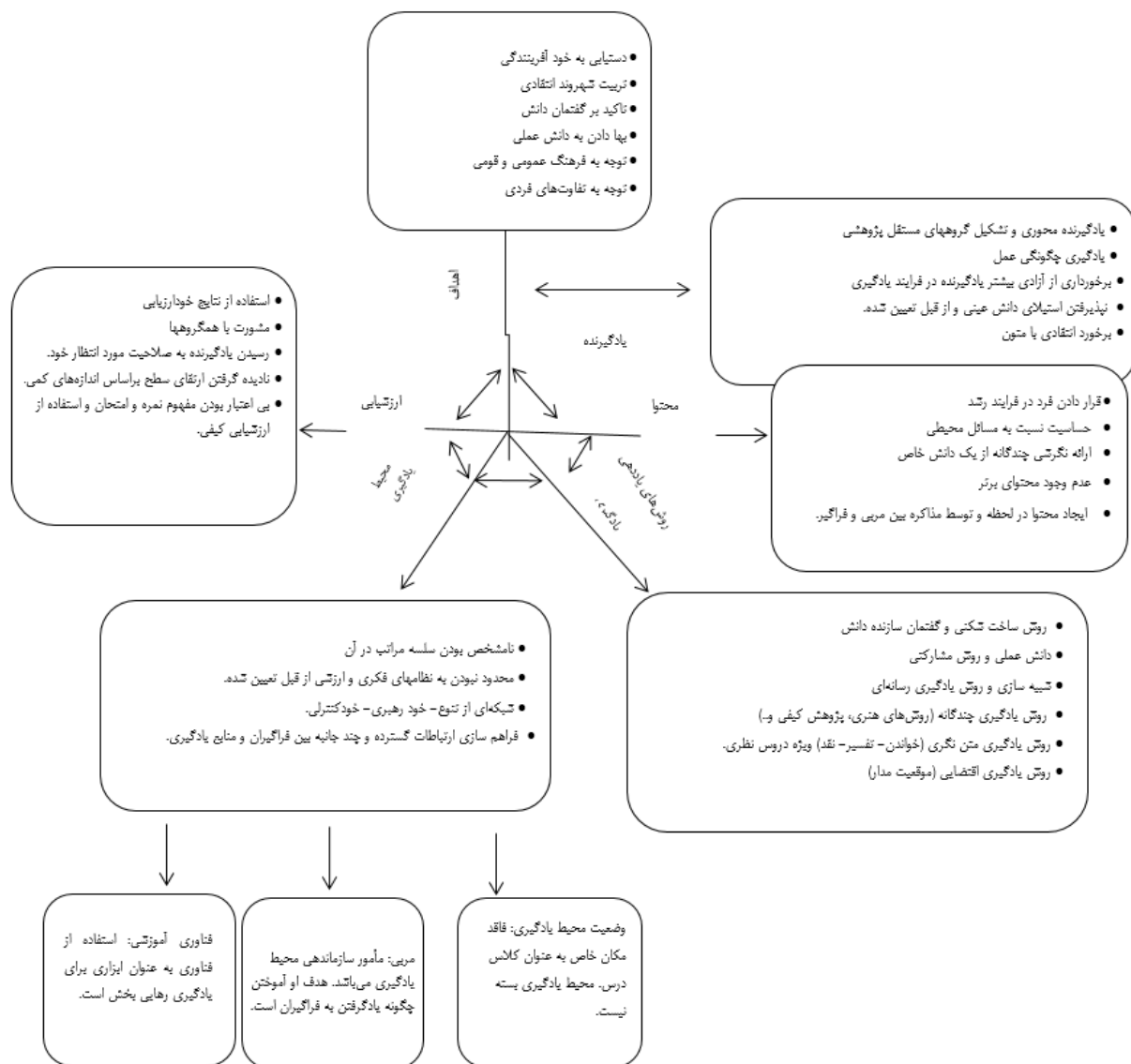
چهارچوب نظری به دست آمده در قالب عناصر ششگانه برنامه درسی «هدف، محتوا، روش های یاددهی و یادگیری، محیط یادگیری (وضعیت محیط یادگیری، مربی، فناوری های آموزش) و ویژگی های یادگیرنده و ارزشیابی» پس از مطالعه مبانی نظری و رفع تناقضات در آنها، برای برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری ایران در [جدول ۱](#) ارائه شد و در ادامه الگوی استخراج شده در قالب تصویر ۱ نشان داده شده است.

براساس مطالعات قادری [۴]، مک گرگور [۱۵]، وستبری [۱۶]، آرونویتس و ژبرو [۱۷]، یادگیرنده در این الگو، نقش اولیه و اساسی نسبت به سایر عناصر یعنی؛ هدف، محتوا، روش های یاددهی و یادگیری، محیط یادگیری و ارزیابی دارد، به گونه ای که یادگیرنده تعیین کننده اهداف یادگیری، محتوا، روش های یادگیری، محیط یادگیری و روش های ارزشیابی خواهد بود. از طرف دیگر بقیه عناصر فوق الذکر هم با هم ارتباطات متقابل دارند و به نحوی تعیین کننده هم هستند. برای روشن شدن نقش محیط یادگیری در برنامه درسی پست مدرن، به دلیل گستردگی آن، محقق سه عامل تأثیر گذار در محیط را مورد بررسی قرار داده است. این سه عامل شامل وضعیت محیط یادگیری، فناوری های آموزشی و نقش مربی می باشد. یافته های جمعیت شناختی نشان داد از مجموع گروه نمونه، ۵۲/۷٪ افراد پاسخ دهنده زن و ۴۷/۳٪ آن ها مرد هستند. محل اشتغال ۴۲/۹٪ افراد پاسخ دهنده، دانشگاه و ۱۴/۸٪ آن ها سایر مراکز است. ۳۲٪ افراد پاسخ دهنده عضو هیأت علمی دانشگاه ها هستند. سابقه خدمت ۶۱٪ افراد پاسخ دهنده بین ۱ تا ۱۰ سال و ۳٪ آن ها، بالای ۳۰ سال است. در [جدول ۲](#) شاخص های توصیفی ویژگی های عناصر برنامه درسی پست مدرن به منظور کاربرد در آموزش پرستاری ایران ارائه شده است.

متخصصان قرار داد و با استفاده از نظرات آنها به اصلاح الگوی پیشنهادی و ارائه الگوی نهایی پرداخت. این الگو از نوع کاربردی و امکان سنجی میزان کاربرد آن از طریق پرسشنامه محقق ساخته به دست آمد. جامعه آماری برای ارزشیابی الگوی طراحی شده، شامل ۵۰۰ نفر از متخصصان برنامه ریزی درسی بودند که دارای کارت عضویت پیوسته در انجمن برنامه درسی ایران و حداقل سابقه دوساله عضویت را داشتند. از بین آنها، ۲۱۴ نفر که سابقه کار برنامه ریزی در حوزه آموزش سلامت و پزشکی داشتند به عنوان نمونه تحقیق به روش سرشماری و نمونه در دسترس انتخاب شدند. به منظور نظرسنجی درباره میزان مطلوبیت الگوی پیشنهادی برنامه درسی پست مدرن از پرسشنامه محقق ساخته دارای ۶۱ گویه با مقیاس چهار درجه ای لیکرت استفاده شد و مبنای استخراج گویه های پرسشنامه، مولفه های الگوی طراحی شده بود و هر کدام از مولفه های الگو، تبدیل به یک گویه برای بررسی میزان مطلوبیت آن گردید. این پرسشنامه، شامل مقیاس های خیلی زیاد- زیاد- کم- خیلی کم می باشد و برای هر سؤال، با توجه به درجات یاد شده و براساس انتخاب فرد تکمیل کننده، نمره ای به ترتیب (۱، ۲، ۳، ۴) داده می شود. گویه های این پرسشنامه شامل مشخصات فردی نمونه آماری، حاوی اطلاعاتی در مورد جنس، سابقه خدمت، محل اشتغال و عضویت در هیأت علمی. ۸ سؤال درباره اهداف برنامه درسی پست مدرنیسم در نظام آموزش پرستاری ایران، ۱۱ سؤال درباره محتوا، ۱۳ سؤال درباره روش های یاددهی- یادگیری، ۲۰ سؤال درباره ویژگی های محیط یادگیری در برنامه درسی پست مدرنیسم، ۵ سؤال درباره ویژگی های یادگیرنده و ۴ سؤال درباره ارزیابی برنامه درسی پست مدرنیسم در آموزش پرستاری ایران می باشد. به منظور رعایت موازین اخلاقی در پرسشنامه ذکر شد که کلیه اطلاعات محرمانه و فاقد نام و نام خانوادگی هستند. پرسشنامه ها به دو صورت حضوری و از طریق ایمیل پس از کسب رضایت آگاهانه از افراد نمونه و توضیح اهداف طرح و محرمانگی اطلاعات، در اختیار ایشان قرار گرفت و بعد از تکمیل جمع آوری شد. معیارهای ورود شامل داشتن سابقه عضویت حداقل ۲ سال و معیارهای خروج شامل لغو عضویت توسط فرد یا انجمن و عدم تکمیل پرسشنامه بود. به منظور تأمین روایی این پرسشنامه از روایی صوری و محتوایی استفاده شد و روایی پرسشنامه توسط ۳ تن از اساتید هیأت علمی رشته برنامه ریزی درسی و ۱۰ نفر از متخصصان برنامه درسی تأیید شد. پایایی کل این پرسشنامه نیز از طریق اجرای آن برای ۳۰ نفر از متخصصان برنامه درسی که به صورت تصادفی انتخاب شدند و با استفاده از آلفای کرونباخ به دست آمد که برابر با ۰/۸۳ محاسبه شد که بیانگر مطلوبیت و قابل قبول بودن این پرسشنامه می باشد. برای تجزیه و تحلیل و تلخیص داده ها در نهایت از تکنیک های آماری شامل آمار توصیفی (جداول توزیع فراوانی و درصد) و با توجه

جدول ۱: ویژگی‌های عناصر برنامه درسی پست‌مدرن

عناصر برنامه درسی	ویژگی‌های عناصر برنامه درسی پست‌مدرن	مستخرج از دیدگاه‌های اندشمندان
اهداف	دستیابی به خود آفرینندگی، تربیت شهروند انتقادی، ایجاد شرایط برقراری دموکراسی، تاکید بر گفت‌وگو، دانش، بها دادن به دانش عملی، توجه به فرهنگ عمومی، مطالعات فرهنگی، توجه به تفاوت‌ها.	فرخانی [۱۸]، فرمهبینی [۱۹]، لیوتار [۲۰]، آرونویتس و ژيرو [۱۷].
محتوا	محتوا باید افراد را در فرایند رشد و شدن قرار دهد. محتوا باید باعث ساخت دانش با همکاری فراگیر و مربی شود. محتوا باید حساسیت نسبت به مسائل محیطی را در بردارد. ارائه نگرشی چند گانه از یک دانش خاص. محتوای یادگیری در لحظه و توسط مذاکره بین مربی و فراگیر حاصل می‌شود. تاکید بر این نکته که محتوای برتر وجود ندارد. ترکیب اطلاعات پراکنده به گونه‌ای خلاقانه با هم و خلق چیزی نو و متفاوت. هیچ تئوری و نظریه‌ای بدون بررسی به اجرا در نمی‌آید. محتوا باید مهارت حل مساله فراگیران را افزایش دهد. محتوا باید به روشهای متنوع طراحی شود. تجربه سودمند با توجه به نیازها و علایق فراگیران، از میان تجارب یادگیری آنها انتخاب می‌شود.	فرمهبینی [۱۹]، فانی [۲۱]، آهنگیان [۲۲]، قادری [۴]، مک گرگور [۱۵] و وستبری [۱۶].
روش‌های یاددهی و یادگیری	روش‌های یاددهی و یادگیری در برنامه درسی پست مدرن در آموزش عالی مبتنی بر گفت‌وگو و تکثرگرایانه است. روش‌ها ضد اقتدارگرا و موقعیت مدار موقتی است و بر پرورش خلاقیت و حس زیبایی شناختی تاکید دارد. از میان روشهای یادگیری، روش یادگیری ساخت‌شکنی، روش یادگیری دانش عملی، روش گفت‌وگو سازنده دانش (که سرآغاز آن علاقه شخصی دانشجو باشد)، روش یادگیری مشارکتی و گروهی (ایجاد تعامل بین یادگیری مستقل و یادگیری تعاملی)، شبیه‌سازی، روش یادگیری انتقادی، روش یادگیری چندگانه (به کارگیری حواس چندگانه) و روش متن‌نگری (استفاده از خواندن - تفسیر - نقد)، روش یادگیری اقتصادی و روش یادگیری رسانه‌ای مورد تاکید پست‌مدرنیستها می‌باشد.	چیرالدلی [۲۳]، پارکر [۲۴]، فرمهبینی [۱۹]، مک گرگور [۱۵]، لیوتار [۲۰].
محیط یادگیری	وضعیت محیط یادگیری: محیط آموزشی فاقد مکان خاص است. سلسه مراتب در آن نامشخص است. تصور از محیط آموزشی پست‌مدرن چون تصور یک اجتماع است و همیشه به حال توجه دارد. این محیط بسته و محدود به نظام‌های فکری و ارزشی از قبل تعیین شده نیست. مؤسسات آموزشی شبکه‌ای از تنوع - خودرهمی - خودکنترلی هستند. ارتباطات گسترده و چند جانبه برای یادگیرنده را فراهم می‌کند. در محیط پست‌مدرن صداها گوناگون مطرح می‌شود. آیین‌های چندفرهنگی مورد توجه قرار می‌گیرد. درهای گفتگو باز است. رقابت بین گروههای درون موسسه‌ای و بین موسسه‌ای مورد احترام است.	لیوتار [۲۰]، گری [۲۵]، قادری [۴]، احمدی فر [۶]، آرونویتس و ژيرو [۱۷]، تیفو [۷].
یادگیرنده	مربی: مأمور سازماندهی محیط یادگیری است. نقش مربی به آفرینندگی دانش و تسهیل‌کننده جریان یادگیری کلاس تبدیل می‌شود. مربی نقش رابط و کارورز بر عهده دارد و مسئول ایجاد روح دموکراسی در کلاس است. مربی استاد یک اندیشه رهایی بخش است. هدف او آموختن چگونه یادگرفتن به فراگیران است.	لیوتار [۲۰]، گری [۲۵]، احمدی فر [۶]، آرونویتس و ژيرو [۱۷]، قادری [۴]، تیفو [۷].
ارزشیابی	فناوری‌های آموزشی: اینترنت بصورت گسترده و بدون هیچ مرز و محدودیتی ارتباطات گسترده را بین فراگیران فراهم می‌سازد. استفاده از فناوری به عنوان ابزاری برای یادگیری رهایی بخش است و تعامل رایانه‌ای فراگیران به صورت اجتماع‌های کوچک و مستعد می‌باشد.	فرخانی [۱۸]، فرمهبینی [۱۹]، مک گرگور [۱۵]، وستبری [۱۶]، آرونویتس و ژيرو [۱۷].
	آموزش پست‌مدرن یادگیرنده محور است. یادگیرنده نباید تسلیم کامل و بی‌تفکر موضوع شود و به طور انتقادی با متون برخورد کند. آن‌ها باید چگونگی عمل را یاد گیرند. گذشته را مدنظر قرار دهند و به داوری درباره آن بپردازند. دانشجویان مشتاق هستند، بخوانند، فکر کنند و با تجارب درگیر شوند. فراگیران از آزادی بیشتری برخوردارند. یادگیرندگان از طریق گفتگو استیلای دانش عینی و از قبل تعیین شده را نمی‌پذیرند و از طریق تشکیل گروههای مستقل پژوهشی و با استفاده از اینترنت فرصت‌های جدیدی را برای یادگیری دارند.	فرخانی [۱۸]، فرمهبینی [۱۹]، مک گرگور [۱۵]، وستبری [۱۶].

تصویر ۱: الگوی پیشنهادی برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری ایران

جدول ۲: شاخص‌های توصیفی ویژگی‌های عناصر برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری ایران

عناصر برنامه	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	دامنه معنی داری
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
اهداف	۷۹	۳۹	۵۴	۲۷	۴۳	۲۱
محتوا	۲	۱	۱۰	۵	۴۹	۹۱
روش‌های یاددهی - یادگیری	۱	۱	۹	۴	۹۴	۹۹
محیط یادگیری	۱	۱	۹	۴	۹۷	۹۶
فناوری‌های آموزشی	۲	۱	۸	۴	۱۰۲	۵۰
جایگاه مربی	۱	۱	۷	۳	۹۴	۹۶
یادگیرنده	۱	۱	۱۰	۵	۱۰۰	۹۲
ارزیابی	۲	۱	۹	۵	۹۷	۹۵
الگوی برنامه درسی پست مدرن	۱۷	۸	۲۱	۱۰	۷۱	۳۵

جدول ۳: نتایج آزمون خی دو جهت بررسی تفاوت بین عناصر برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری ایران از دیدگاه متخصصان برنامه درسی

عناصر	مقدار آزمون مجذور خی	درجه آزادی	نتیجه گیری
اهداف	۲۷/۸۰۴	۳	$P > ۰/۰۵$
محتوا	۱۶۲		$P > ۰/۰۵$
روش های یاددهی - یادگیری	۱۶۶/۷۴۵	۳	$P > ۰/۰۵$
محیط یادگیری	۱۶۲/۸۶۳	۳	$P > ۰/۰۵$
فناوری های آموزشی	۱۶۶/۵۱۷	۳	$P > ۰/۰۵$
مربی	۱۶۸/۰۹۹	۳	$P > ۰/۰۵$
یادگیرنده	۱۶۲/۸۱۳	۳	$P > ۰/۰۵$
ارزشیابی	۱۶۱/۹۰۶	۳	$P > ۰/۰۵$
الگوی برنامه درسی	۸۴/۸۲۳		$P > ۰/۰۵$

جدول ۴: شاخص های توصیفی و استنباطی ویژگی های عناصر برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری ایران به تفکیک جنسیت، محل اشتغال، سابقه خدمت

متغیرها											
خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	میانگین پاسخ ها	دامنه معنی داری	درجه آزادی	مقدار آماره خی دو				
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد				
۹	۸/۴	۹	۸/۴	۳۹	۳۶/۴	۵۰	۴۶/۷	۳/۲۱	مطلوب	۳	۰/۹۶۷
۸	۸/۳	۱۲	۱۲/۵	۳۲	۳۳/۳	۴۴	۴۵/۸	۳/۱۷	مطلوب		
محل اشتغال											
۱۰	۱۰/۱	۶	۵/۶	۳۴	۳۷/۱	۴۳	۴۷/۲	۳/۲۳	مطلوب		
۹	۹/۵	۱۱	۱۱/۹	۳۱	۳۵/۷	۳۷	۴۲/۹	۳/۱۰	مطلوب		
سابقه خدمت											
۱۱	۸/۹	۱۰	۸/۱	۴۹	۳۹/۸	۵۳	۴۳/۱	۳/۱۷	مطلوب		
۳	۵/۳	۸	۱۴	۱۶	۲۸/۱	۳۰	۵۲/۶	۳/۲۸	مطلوب		
۳	۱۸/۸	۰	—	۵	۳۱/۳	۸	۵۰	۳/۱۲	مطلوب		
۰	—	۳	۴۲/۹	۱	۱۴/۳	۳	۴۲/۹	۳	مطلوب		

بحث

هدف پژوهش حاضر، طراحی الگوی برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری با استفاده از دیدگاه های صاحب نظران برنامه درسی پست مدرن بود و سپس الگوی مذکور با توجه به نظر متخصصان برنامه درسی، به منظور کاربرد در نظام آموزش پرستاری ایران مورد بررسی قرار گرفت. الگوی پیشنهادی که در این پژوهش ارائه شد، دارای ابعاد متعددی، از جمله پرورش تفکر انتقادی، بروز خلاقیت و آفرینندگی و توجه به تفاوت های فردی و فرهنگی می باشد. مهارت های تفکر انتقادی و خلاقیت در بالاترین سطح فعالیت شناختی انسان قرار دارد و از ارزشمندترین اهداف آموزشی و تربیتی به حساب می آید. این تفکر تنها به یادگیری در آموزش عالی محدود نمی گردد بلکه بر تمام فعالیت های زندگی از جمله کار و روابط نیز مؤثر است. ویژگی های استخراج شده برای اهداف برنامه درسی پست مدرن توسط محقق با برخی از تحقیقات همسویی دارد، که به این نتیجه رسیده اند هدف آموزش و پرورش پست مدرن، آفرینندگی است [۱۲، ۱۸]. با توجه به یافته های پژوهش

براساس اطلاعات جدول ۳، حدود ۸۲ درصد از متخصصان برنامه درسی گزینه های زیاد و خیلی زیاد را انتخاب نموده اند. همچنین با توجه به اینکه در جدول ۳ مقدار خی دو محاسبه شده در سطح خطا پذیری ۵ درصد و با درجه آزادی ۳، برابر ۸۴/۸۲۳ شده که بزرگتر از خی دو جدول (۷/۸۱) است در نتیجه، فرض صفر رد می شود و فرض تحقیق یعنی متفاوت بودن توزیع با احتمال ۹۵ درصد اطمینان تأیید می شود. لذا اطلاعات جدول مذکور حاکی از تفاوت در توزیع دیدگاه متخصصان برنامه درسی در خصوص میزان مطلوبیت الگوی برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری ایران می باشد. بدین معنی که مطابق اطلاعات جدول فوق، امکان کاربرد الگوی برنامه درسی پست مدرن در آموزش پرستاری ایران مطلوب ارزشیابی شده است، همچنین با توجه به جدول ۴ نتایج آزمون خی دو و آزمون فیشر هم نشان داد که بین نظرات متخصصان برنامه ریزی درسی در مورد ارزشیابی الگوی طراحی شده در نظام آموزش پرستاری ایران، با توجه به جنسیت، محل اشتغال و سابقه خدمت آنها تفاوت معناداری وجود ندارد.

کلاسی مفید گزارش کرده است [۲۹]. Taifu و همکاران نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که تئوریهای برنامه درسی پست مدرن، اصلاحات برنامه درسی در دانشگاههای چین از جمله کاهش شکاف بین برنامههای درسی و نیازهای اجتماعی را تا حد زیادی تحت تأثیر قرار دادهاند [۷]. Oliver و همکاران در مطالعه خود در دانشگاه ماساچوست، اصلاحات در آموزش عالی را، طبق نظریه‌های برنامه درسی پست مدرن، در گرو مشارکت همه اعضای هیات علمی و مدیران دانشگاهها معرفی کردهاند [۳۱]. از محدودیتهای پژوهش حاضر این بود که برای تدوین الگوی پیشنهادی، از بین تمام عناصر برنامه درسی، تنها شش عنصر اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی-یادگیری، یادگیرنده، محیط یادگیری و ارزشیابی در این پژوهش مورد بررسی گرفته است، لذا به سایر پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که به طراحی الگوی برنامه درسی پست مدرن در قالب عناصر نه گانه برنامه درسی Klein اقدام نمایند.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت، اجرای الگوی برنامه درسی پست مدرن در نظام آموزش پرستاری ایران، نیازمند توجه بیش از پیش سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران نظام آموزش عالی به منظور واگذاری اختیارات هر چه بیشتر به شورای برنامه‌ریزی دانشگاه‌هاست که می‌تواند گام موثری در جهت مرکززدایی از اقتدار برنامه‌ریزی درسی متمرکز و ایجاد شرایط لازم برای حرکت به سوی برنامه‌ریزی درسی غیرمتمرکز باشد. در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت نظام آموزش پرستاری ایران با مشکلات متعددی، از جمله افزایش نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، مرتبط نبودن مهارتهای کسب شده توسط آنها با نیازهای کشور و در نتیجه افزایش شکاف بین دانشگاهها و نهادهای جامعه، مواجه است. بخش بزرگی از این مشکلات به کیفیت برنامه‌های درسی اجرا شده در نظام آموزش پرستاری برمی‌گردد. لذا اجرای برنامه درسی پست مدرن (با عنایت به سازگاری آن با شرایط، نیازها، امکانات بومی و منطقه‌ای و همچنین غیر متمرکز بودن این نوع برنامه درسی)، می‌تواند معضل بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی که در شرایط کنونی به یک چالش ملی و حیاتی تبدیل شده است، را حل نماید.

سپاسگزاری

این پژوهش برگرفته از رساله دوره دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران است. نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند از همکاری و مساعدت متخصصان برنامه درسی و همه عزیزانی که در این پژوهش ما را یاری نموده‌اند سپاسگزاری نمایند. مقاله حاضر برگرفته از پژوهش مصوب در شورای تخصصی پژوهش دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران و کمیته اخلاق پزشکی تاریخ ۹۵/۸/۲۸ به شماره ۲۳۶۵۸/۱۰ می‌باشد.

تضاد منافع

نویسندگان مقاله هیچ گونه مشکلی در قرارگیری و ترتیب نامشان در مقاله ندارند

حاضر، متخصصان برنامه‌ریزی درسی در سطح آموزش عالی و اساتید دانشگاهها باید برای رسیدن به اهدافی مانند آفرینندگی، خلاقیت و تفکر انتقادی، احترام به تفاوتها تلاش کنند. در انتخاب محتوای برنامه‌های درسی، حساسیت نسبت به مسائل محیطی را افزایش دهند و از طریق محتوا فرد را در فرایند رشد قرار دهند. همچنین از یک دانش خاص، نگرشی چندگانه ارائه دهند و محتوا را با مشارکت یادگیرنده و از طریق مذاکره تهیه نمایند که با تعدادی از مطالعات همسو می‌باشد [۱۹، ۲۶]. همچنین کاربردی‌ترین راهبردهایی مانند روش مشارکتی و یادگیری اقتضایی، شبیه سازی، روش ساخت‌شکنی و گفتمان سازنده دانش که با ویژگیهای دانشجویان هم تطابق بیشتری دارد، می‌تواند باعث تحقق اهداف مذکور گردد، November در پاسخ به این سؤال که "چطور می‌توان یک مربی پست مدرن بود؟" به روش تدریس می‌پردازد و روش شبیه‌سازی را تجویز می‌کند و معتقد است: شبیه‌سازی، فرصتهایی به یادگیرندگان می‌دهد که آنها نتایج اقدامات خود را ببینند و آثار تصمیم‌های خود را احساس کنند. اساتید و متخصصان برنامه‌ریزی درسی باید از طریق فراهم سازی محیط یادگیری متنوع و باز که به نظام‌های فکری از قبل تعیین شده محدود نمی‌باشد، همچنین فراهم‌سازی ارتباطات گسترده و چند جانبه، زمینه تحقق این برنامه را فراهم سازند [۱۳]. Sylvia هم بیان کرده است که پست‌مدرنیسم به هیچ روی، قصد حذف مربی را از سیستم آموزشی ندارد، نقش مربی از پخش کننده دانش و اطلاعات دور شده و به آفرینندگی دانش و تسهیل کننده جریان یادگیری کلاس یا گروه‌ها نزدیک می‌شود [۲۷]. نقش مربی در پست‌مدرنیسم نقش رابط، کمک‌کننده یادگیری و کارورز است که این یافته با نتایج پژوهش محقق مطابقت دارد. در این الگو اساتید با استفاده از نتایج خود ارزیابی، مشورت با هم گروهیها و ارتقاء سطح براساس معیارها و ارزشیابیهای کیفی، به نقاط ضعف و قوت دانشجویان پی برده و زمینه یادگیری آنها را مهیا سازند که نتایج بدست آمده در این زمینه با نتایج برخی تحقیقات تحقیق مطابقت دارد [۲۲، ۲۸، ۲۹]. Wright و همکاران نیز به این نتیجه رسیده‌اند که در دانشگاه پست مدرن ارتقای سطح بر اساس اندازه کمی چون سال تحصیلی و پایه درسی نادیده گرفته می‌شود [۱۰]. استفاده از نتایج خودارزیابی و مشورت با هر یک از یادگیرندگان برای قضاوت نهایی درباره عملکرد هر یک از اعضای سیستم آموزشی مورد توجه مربیان پست مدرن است. در مورد نقش یادگیرنده در برنامه درسی، مطالعاتی معتقد هستند که آنها باید یاد بگیرند که چطور عمل کنند و در مباحث سیاسی، شرکت فعالانه انتقادی و اخلاقی داشته باشد که این یافته‌ها با نتایج برخی پژوهشها همخوانی دارد [۱۷]. همچنین یافته‌های دیگر پژوهش حاکی از آن بود که الگوی برنامه درسی پست مدرن به منظور کاربرد در نظام آموزش پرستاری ایران، از نظر متخصصان برنامه‌ریزی درسی مطلوب بوده و بین دیدگاه‌های آنها با توجه به جنسیت، محل اشتغال، سابقه خدمت در مورد میزان مطلوبیت الگوی پیشنهادی تفاوت معناداری وجود ندارد. مشابه نتایج مطالعه حاضر در پژوهش Shishigu که در اتیوپی انجام شده، گزارش شده است که این نوع برنامه درسی را برای رفع مشکلات نظام آموزشی این کشور مناسب است [۸]. فرم‌هایی و همکاران نیز در تحقیق خود این نوع برنامه درسی را برای آموزشهای غیررسمی مناسب ارزشیابی کرده‌اند [۳۰]. Lewis نیز در پژوهش خود الگوی برنامه درسی پست مدرن را برای فعال نمودن یادگیرندگان در فعالیتهای

1. Mazochi T, Khamechian T, Mazoch M. [Role of basic science in the competence of medicines in views of clinical science masters of Kashan University of Nursing Sciences]. *Stud Dev Nurs Educ J*. 2010;9:191-6.
2. Yamani N, Nasr A, Sabri M. Nursing science in the curriculum review process, Espeical Green Journal of Education in Nursing Sciences. 9th Abstract National Congress of Nursing Science Education; Shiraz2007. p. 29-48.
3. Eisner EW. Those who ignore the past: 12 'easy' lessons for the next millennium. *J Curricul Stud*. 2000;32(2):343-57. DOI: [10.1080/002202700182808](https://doi.org/10.1080/002202700182808)
4. Ghaderi M. [Remedy to the problem of destruction in the curriculum of post-modernism]. *New Thoughts Educ*. 2010;6(2):32-48.
5. Ahmadifar M. [Explains oriented approach in curriculum development (with an emphasis on Dewey's epistemology and its critique) based on Islamic realism]. Tehran: Tarbiat Modarres University; 2007.
6. Shekari A, Ahmadabadi Arani N, Fattahi N. [Education with an emphasis on cross-border implications Giroux artistic education in educational change]. *Res Foundat Educ*. 2014;4(1):134-40.
7. Taifu L, Linyi U, Linyi S. The research on Chinese college curriculum reform based on post-modern curriculum theories. 2nd International Conference on Education Technology and Information System2014.
8. Shishigu A. Foundation of Curriculum in Ethiopia: Historical, Philosophical, Psychological and Sociological Perspectives. Annual International Educational Conference of Bahir Dar University; May 33; Ethiopia2015.
9. Mehrmohammadi M. [Curriculum: Theories, approaches and perspectives]. 2nd ed. Tehran: Samt; 2012.
10. Wright J, Macdonald D, Groom L. Young people and therein gagement in physical culture. *Sport, Education and Society. J Philos Educ*. 2016;8(1):17-34.
11. Kahraman AD. Relationship of Modernism, Postmodernism and Reflections of it on Education. *Procedia - Soc Behav Sci*. 2015;174:3991-6. DOI: [10.1016/j.sbspro.2015.01.1146](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.1146)
12. Knickerbocker JL, Brueggeman MA. Making room on the shelf: The place of postmodern young adult novels in the curriculum. *Am Second Educ*. 2008;65-79.
13. November P. Postmodernism Marketing Education. Welling Victoria University; 2016.
14. Naderi E, Seif Naraghi M. [Methods of Research and evaluation of the Humanities]. Tehran: Arasbaran publication; 2016.
15. MacGregor S. Post- modernism art educators and art Educators: ERIC digest; 1992.
16. Westbury I. The Burdens and the Excitement of the "New" Curriculum Research: A Response to Hlebowitsh's "The Burdens of the New Curricularist". *Curricul Inq*. 2015;29(3):355-64. DOI: [10.1111/0362-6784.00132](https://doi.org/10.1111/0362-6784.00132)
17. Aronowitz S, Giroux H. Postmodern Education. Minnesota University Of Minnesota Press; 1991.
18. Farkhani M. [Explained the features of higher education from the perspective of postmodernism and its critique of Allameh Tabatabai]. Tehran: Tarbiat Modarres University; 2013.
19. Farmahini F. [Postmodernism and education]. Tehran: Ayizh publication; 2010.
20. Lyotard J. The postmodern condition: a report on knowledge. Manchester Manchester University Press, 1984.
21. Fanny H. Cultural implications of post - modernist. *J Educ Innov*. 2007;3(9):66-87.
22. Ahanchian M. [Education in Tehran postmodern condition]. Tehran: Tahoori publications; 2003.
23. Chiraldelli B. Postmodernism and education. Oxford and Cambridge: Blackwell; 2012.
24. Parker S. Aims of education in a post-modern world. UK: Open University press, 2016.
25. Gray C. Pragmatism Liberalism and the Critique of modernity: Cambridge University Press; 2017.
26. Cameron P, Willis K, Crack G. Education for change in a post-modern world: redefining revolution. *Nurse Educ Today*. 1995;15(5):336-40. PMID: [7494527](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7494527/)
27. Sylvia M. Philosophy of education UK2016. Available from: www.tandf.co.
28. Reid WA. OP-ED Erasmus, Gates, and the end of curriculum. *J Curricul Stud*. 1998;30(5):499-501. DOI: [10.1080/002202798183413](https://doi.org/10.1080/002202798183413)
29. Lewis N. The Intersection of Post-Modernity and Classroom Practice. *Teach Educ Q*. 2004;63(14):121-53.
30. Farahani MF, Mirzamohamadi MH, Noroozi N. The Study on Features of Informal Education in Postmodernism. *Procedia - Soc Behav Sci*. 2014;136:559-63. DOI: [10.1016/j.sbspro.2014.05.376](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.05.376)
31. Oliver SL, Hyun E. Comprehensive curriculum reform in higher education: Collaborative engagement of faculty and administrators. *J Case Stud Educ*. 2011;2.